

Enkele dagen geleden zijn zij in ons land aangekomen: 88 ontheemde mannen, vrouwen en kinderen. Jaren lang hebben zij doorgebracht in een dier troosteloze vluchtelingenkampen, die veelal nauwelijks voldoende bescherming bieden tegen wind, kou, regen of brandende hitte. Vele jaren hebben zij in een maatschappelijk lichtledig geleefd niet wetend of zij ooit zouden worden verlost van alle onzekerheid, die hun bestaan zinloos maakte. Naar hun vaderland konden noch wilden zij terug: het zou hen niet met open armen hebben ontvangen omdat zij afkerig zijn van de regering, die er het bewind voert. De mannen verdeden hun tijd met zinledig werk, de vrouwen trachten met echt-vrouwelijke moed nog iets van een huishoudentje te scheppen, de kinderen verluimelden hun dagen zonder voldoende onderwijs, zonder behoorlijke vakopleiding.

Voor deze 88 mensen, en voor de 162 die na hen zullen komen, is de toekomst eensklaps licht geworden. Dank zij het gulle aanbod van onze regering hen te huisvesten en aan het werk te zetten. De mannen kunnen aan de slag in de woningbouw, ieder gezin krijgt zijn eigen, voorlopig sobere woninkje, de kinderen kunnen geregeld naar school.

De cynicus kan de vraag stellen: „En is dat nou wat bijzonder? Tweehonderdvijftig van de honderdduizenden vluchtelingen, een druppel op een gloeiende plaat.” Zoals zo dikwijls heeft hij gelijk, en toch ook niet. Want zou zijn cynisme voeren tot kankerend nietsdoen – zo dikwijls het gevolg van cynisme – dan zouden deze 250 mensen niet uit het moeras zijn gehaald, dan zouden ook zij blijven: verschoppelingen die nergens gewenst zijn. En is het zo vreemd te veronderstellen dat het gehele vluchtelingenprobleem niet meer zou bestaan, als onze tijd minder doordrenkt was van cynisme, als alle Westerse landen Nederlands voorbeeld zouden volgen?

Is het eigenlijk nog nodig op deze plaats op te wekken tot deelneming aan de „sleutelaktie”, die nu aan de gang is met het doel, geld, véél geld bijeen te brengen om voor nog meer vluchtelingen een nieuwe toekomst te scheppen?

MENS

en Wereld

KUNSTENAAR EN HUMANISME

Op welke plaats staat de kunstenaar in de samenleving? Welke verhouding is er tussen hem en „de anderen”? Hebben de kunstenaar en de humanist iets gemeen en hebben zij elkaar iets te zeggen? Deze en meer vragen bleken te kunnen bezielen tot vruchtbare discussies op de eerste kunstenaarsdag, die de stichting „Socrates” – de wetenschappelijke en kulturele sectie van het Humanistisch Verbond – zondag 23 oktober in de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort had georganiseerd. Verheugend groot was het aantal kunstenaars, dat aan de oproep van „Socrates” gehoor had gegeven om te luisteren naar en te discussiëren over de inleidingen van de schrijfster Hella Haasse, de schilder J. Bruyn en dr J. P. van Praag, algemeen voorzitter van het H.V. Verslag te geven van hun causerieën is in het bestek van dit blad niet mogelijk – zij zullen in extenso verschijnen in een der nummers van „Rekenschap”, het driemaandelijks orgaan van „Socrates” – wel lenen zij zich tot een korte beschouwing.

Het contact, nu gelegd tussen het H.V. en een groep kunstenaars, moest eens tot stand komen. De kunstenaar en de humanist leven zozeer in gelijksoortige levenssferen dat zij elkaar wel moesten vinden. Zowel de kunstenaar als de humanist kunnen niet ademen in een maatschappij, waarin ontplooiing van menselijke activiteit is geremd door onwrikbare dogma's en vooroordelen. Hoewel zij hun bezieling ontvangen uit verschillende impulsen – de humanist beroept zich in de eerste plaats op het redelijke oordeel, de kunstenaar tracht „het onbewuste in zich bewust te doen worden” – willen beiden iets van het echt-menselijke ontdekken in deze veelszins onmenselijke samenleving.

Deze stellingen laten zich gemakkelijk toelichten door enkele citaten uit de inleidingen. „Kunstenaar zijn betekent mens worden. Kreativiteit is het proces van de

bewustwording” (Hella Haasse); „De kunstenaar ervaart zijn arbeid als uiting van volstrekte geestelijke vrijheid” (J. Bruyn); „De humanist tracht een uitgangspunt te vinden voor ondogmatisch denken, de kunstenaar wil zijn diepste wezen met eigen middelen ontplooiën en zo „de ander” ontdekken” (Van Praag).

Dat deze basering op het ondogmatistische en het alleen-maar-menselijke de geestelijke positie van humanist en kunstenaar zou ondermijnen – zoals andersdenkenden menigmaal beweren – is onjuist. Alle geestelijke voortgang, alle grote kunst is gegroeid uit het besef van geestelijke vrijheid. Alle grote denkers en alle grote kunstenaars konden alleen maar groot zijn, doordat zij – vanuit hun beleving van die vrijheid – bewust braken met schijnbaar voor alle eeuwigheid geldende regels. Hoe begrijpelijk klinkt het de humanist in de oren als Hella Haasse verklaart, dat de kunstenaar altijd het recht opeist „neen” te zeggen op wat deze wereld hem wil dikteren, als Bruyn uitspreekt dat de kunstenaar recht heeft op het isolement (waarmee hij niet wil zeggen, dat hij zich van de wereld moet afkeren). En hoe bekend moet het de kunstenaar voorkomen als Van Praag zegt, dat de humanist en de kunstenaar zich „onafhankelijk weten in afhankelijkheden”.

Hoe verhelderend is het, ook voor de humanist, wanneer Hella Haasse als de geloofsbelijdenis van de kunstenaar formuleert, dat liefde – die meer is dan hoop en geloof – zijn leidster moet zijn, dat het zoeken naar „de ander” en die liefde moeten samensmelten tot naastenliefde. Zo alleen kan de kunstenaar leven in een wereld, die hem steeds weer zijn eenzaamheid, zijn leven op de grens van het bewuste en het onbewuste, doet ervaren.

Kunstenaar en humanist zullen zeker in deze ontmoeting veel wederzijdse inspiratie vinden.

J. v. S.

KRITISCH ALLERLEI

Vorig jaar zomer hebben twaalf theologische studenten, leden van de Geref. Teol. studentenvereniging „Voetius”, evangelisatie-arbeid verricht in Amsterdam en wel onder de hervormde gezinnen in de Oranjekerkgemeente B. De predikant van deze gemeente, dr H. Jonker, geeft in „De Waarheidsvriend” van deze evangelisatie-pioniers enkele ervaringen weer waarvan wij het volgende overnemen:

„Van al de bezoeken die ik gedaan heb, en dat zijn er minstens 60, was er maar één, waarvan ik zeggen kan: deze mensen zijn nog kerkelijk meelevend. De mensen zijn wel vriendelijk, presenteren tee, maar het slot is: nee meneer, doet u geen moeite, want de Kerk, daar doen wij niet aan. Daardoor krijg je van Amsterdam een droeve indruk.”

De tijden veranderen, ook in Italië. Een symptoom van wijziging in gunstige zin is het feit, dat voor het eerst in de geschiedenis van Italië vrouwen als gezworenen kunnen worden toegelaten tot de rechtbanken. Hiertoe heeft het italiaanse kabinet een wetsvoorstel ingediend bij het parlement. Tevens zal volgens het wetsontwerp aan elke kinderrecht een vrouwelijke specialist moeten worden toegevoegd. Een grote vooruitgang in de emancipatie van de vrouw, als men bedenkt, dat zij in Italië eerst in 1946 stemrecht verkreeg, aldus „Het Vrije Volk”.

Na ruim tien jaar heeft de Sowjet-Unie de gevangen Duitse oorlogsmisdadigers naar hun haardsteden doen terugkeren. Het „Rotterdamsch Parool” wijdt de aan dit feit een kritisch artikel, waaraan wij het volgende ontleenen:

„Het woord oorlogsmisdadiger wordt in Westduitsland niet uitgesproken; elke thuiskomer valt onder de categorie der krijgsgevangenen. Allen krijgsgevangenen, zonder onderscheid! Het is niet eens helemaal juist. Onder de generaals bevindt zich Walter von Seydlitz, de man die indertijd voor de Russische radio de Duitsers heeft geadviseerd, de zinloos geworden strijd te staken. Men heeft kunnen lezen, dat hij door de anderen „ijskoud” is behandeld. Er zijn tenslotte nog begrippen van eer. Onderdrukking, het te vuur en te zwaard vervolgen van weerlozen, het uitroeien van hele bevolkingen, dit alles is daarmee niet in strijd. Maar als een generaal zegt, dat aan het zinloze vechten voor Hitlers waan-ideeën een eind moet komen, dan gaat dat natuurlijk veel te ver. Men begrijpe ons goed: er is bij ons geen spoor van behoefte, de menselijke kant van het geval over het

hoofd te zien. Hier keren vele honderden na jaren van een gedwongen verblijf in een vreemd en vijandig land in de schoot van hun familie terug. Hoe zouden wij twijfel willen of kunnen wekken aan de echtheid der tranen van ontroering, die daarbij worden vergoten? Doch aan de andere kant kan niemand het ons en anderen kwalijk nemen, wanneer zij de vraag stellen, wat deze „Heimkehrer” hebben geleerd, en niet bijster vrolijk te moede zijn wanneer blijkt, dat dit maar bitter weinig is.”

De ontwikkeling van de atoomenergie heeft verschillende gevolgen, gunstige en ongunstige. Eén van de problemen, die zich ook in verband met de atoomenergie aan ons opdringen, is de toekomstige ontwikkeling van de onderontwikkelde gebieden. Het „Algemeen Handelsblad” schreef naar aanleiding hiervan o.m.:

„Op het ogenblik, dat een tweede industriële omwenteling zich aankondigt in de landen met een moderne nijverheid, is een groot deel der wereld nog niet toe aan de eerste. Elektriciteit, waterleiding, autowegen, klinieken, textielbedrijven en behoorlijke woningen zijn nog een droombeeld voor honderden miljoenen. Het ontwikkelde Noordelijke halfrond nu dreigt minder te beleggen in de achtergebleven landen, en des te meer in de zeer veeleisende atomische projecten. Straks zal dit kapitaal vruchten dragen in snel stijgende energie-winning en verlaging van de kostprijs, ondanks hoge lonen. Men moet vrezen, dat dan de afstand tussen de welvaartspeilen zal toenemen, en dat in de plaats van de verminderende klassenstrijd in de industriële landen de botsingen tussen rijke en arme naties zullen vermeerderen.”

De Missionary Research Library berekent, dat van de gehele wereldbevolking slechts 27 pct tot het christendom behoort. Europa telt 575 miljoen inwoners, van wie 97 miljoen Protestant zijn; 165 miljoen R.-Katholiek en 35 miljoen Orthodox. Afrika heeft 147 miljoen inwoners, van wie 9.3 miljoen Protestant zijn; 10.1 miljoen R.K. en 4.6 miljoen Orthodox. Australië (en N.-Zeeland): totaal 10.4 miljoen inwoners, van wie 8.6 miljoen Protestant en 1.6 miljoen R.K. zijn. Noord-Amerika heeft 175 miljoen inwoners, van wie 82 miljoen Protestant en 37.5 miljoen R.-Katholiek. Het aantal Orthodoxen is 2.6 miljoen. Totaal heeft de wereld 2.4 miljard inwoners. Hiervan zijn 215.6 miljoen Protestant, 380 miljoen R.-Katholiek en 46.9 miljoen Orthodoxen. Dit betekent een percentage aan christenen van 27 pct.

Het te Rome verschijnende tijdschrift „Civiltà Cattolica” heeft — zo lazten wij in „De Volkskrant” — onlangs de beschuldiging geuit, dat Islamietische „elementen” in Indonesië pogingen doen om er de Islam tot staatsgodsdienst te maken. „De Islam,” zo schreef dat blad vol afgrijzen, „is bezig een voornaam positie in te nemen en de basis te leggen om zichzelf aan de massa op te leggen als de staatsgodsdienst. Dit zou de godsdienstvrijheid beperken en wel in dezelfde mate als in enkele andere Islamietische landen het geval is, waar het katholicisme wordt getolereerd als een minderheid en op voorwaarde, dat het zo min mogelijk ruimte inneemt, zonder enige invloed is in het openbare leven, en zich verder onthoudt van alle propaganda.”

Misschien zijn er echter ook „elementen” die zich afvragen hoe de situatie is in landen, waar het katholicisme de meerderheid heeft. „De pot verwijt de ketel...” dachten wij.

Twee zaken worden in Zuid-Afrika met alle kracht verdedigd, nl. de belangen en de voorrechten van de blankhuidigen en... de kuisheid. Over dit laatste lazten wij in „Het Vrije Volk” het volgende berichtje, dat ons kenmerkend lijkt voor de geestelijke gezondheid in Zuid-Afrika:

Zuidafrikaanse douane-ambtenaren, die naar boeken zochten van „verwerpelijke of obscene” aard hebben een klassiek Engels kinderboek naar de censor gezonden. De titel van het boek is: *Black beauty* (zwarte schoonheid). Dit boek gaat over een zwart paard en helemaal niet, zoals de douane waarschijnlijk heeft gedacht, over een neger. Er waren nog meer verdachte boeken. Hieronder was er een, die de douane wel heel onfatsoenlijk leek. Het heette „Before we go to bed” (voor het slapen gaan). De wantrouwende ambtenaren hadden ook hier volkomen ongelijk, want het boekje is een verzameling van

avondgebedjes voor kinderen. De censuur besloot, dat Zuid-Afrika deze boeken mag lezen.

De E. Fräter Smid van „De Vrije Gemeente” schreef in het „Algemeen Handelsblad” een interessante beschouwing over het World Congres of Faiths, een jaarlijkse ontmoeting tussen de vertegenwoordigers van de grote godsdiensten. Vooral trof ons het verslag over het betoog van een Boeddhist:

Hij betoogde, dat men geestelijke ervaring niet uit boeken, zelfs niet uit heilige Schriften, kan deelachtig worden, maar uitsluitend uit persoonlijke ervaring van een geestelijke levensinstelling. „Het Boeddhisme is geen godsdienst, maar een bewustzijnsfilosofie die helpt deze levensinstelling te vinden, allereerst door geestelijke discipline. Lezen, bidden, zelfs mediteren in de traditionele zin van het woord, is hiervoor niet nodig. Andere waarden dan die, welke wij mensen stellen, zijn er niet. Laat de mens dan op zichzelf vertrouwen en waardig en waardevol zijn. Op de mens komt het aan, hij is de Boedda in wording. Geestelijk leven is een kwestie van aardse ervaring.”

Op het jaarcongres van „Kerk en Vrede” heeft ds J. J. Buskes blijkens een verslag in „Het Vrije Volk” zijn indrukken weergegeven van zijn reis door Zuid-Afrika:

„Er is in Zuid-Afrika bij de blanken een weerzin tegen de kleurlingen. Het is haast onvoorstelbaar wat men de naturellen heeft aangedaan. Apartheid is dan ook een woord vol dreiging, een vloekwoord. Waarheen koerst dit land?”

Ds Buskes voorzag in de toekomst gewelddadige konflikten als de verbittering en het wederzijdse wantrouwen niet afnemen. „Tegen alles in,” besloot ds Buskes, „hoppen wij, dat zich in Zuid-Afrika zulke geestelijke veranderingen zullen voltrekken, dat de vogels, die nu zwijgen, er weer zullen zingen.”

ZELFKANT

Ik houd het meest van de halfland'lijkheid:
Van vage weidewinden die met lijnen
Vol wasgoed spelen; van fabrieksterreinen
Waar tussen arm'lijk gras de lorrie rijdt,

Bevracht met het geheim der dokspoorlijnen.
Want 'k weet, er is waar men het leven slijt
En toch niet leeft, zwerfend meer eenzaamheid
Te vinden dan in bergen of ravijnen.

De walm van stoomtram en van blekerij
Of van de ovens waar men schelpen brandt
Is meer dan thijmgeur aanstichter van dromen,

En 't zwarte kalf in 't weitte aan den rand
Wordt door een onverhoopt gedicht bevrijd
En in één beeld met sintels opgenomen.

S. VESTDIJK

Uit: „1 op de 7” (Nijgh en Van Ditmar, 's-Gravenhage 1955)

TIEN JAAR „HUMANITAS”

Op 31 mei van dit jaar was het tien jaar geleden, dat „Humanitas”, de vereniging van maatschappelijk werk op humanistische grondslag, werd opgericht. En zoals het Humanistisch Verbond gedurende deze winter ongetwijfeld op velerlei wijze zijn komend tienjarig jubileum zal gedenken, zo onderwerpt ook „Humanitas” zich aan de dwingelandij van ons decimale stelsel en schenkt aan zijn tienjarig bestaan speciale aandacht.

Een korte tijd – tien jaar – of toch niet? Voor de opbouw van een organisatie, voor de verdieping en uitbreiding van het werk, voor alles wat in de loop van jaren tot ontwikkeling moet komen: ja, een korte tijd. Voor de mens evenwel, waarmee „Humanitas” in aanraking kwam, toen hij een moeilijke periode van zijn leven doormaakte en de hulp van anderen nodig had zal „Humanitas” tijdloos zijn geweest.

De oorzaken, die tot de oprichting van „Humanitas” hebben geleid, zijn vele en we zullen ver in de geschiedenis terug moeten gaan om deze oorzaken in hun juiste samenhang te onderkennen. In het korte bestek van een artikel is hier niet verder op in te gaan; wij moeten volstaan met het noemen van enkele factoren, die ongetwijfeld mede ten grondslag hebben gelegen aan het oprichtingsbesluit.

In de eerste plaats noemen we het zo snel groeiende aantal buitenkerkelijken, waardoor de situatie, dat er naast de konfessionele organisaties geen orgaan voor het maatschappelijk werk voor de buitenkerkelijken bestond, te duidelijker aan het licht trad.

In de tweede plaats de ontwikkeling van het maatschappelijk werk, dat een door steeds meer mensen erkende eigen en gewaardeerde functie in het maatschappelijk leven ging vervullen.

In de derde plaats de opvatting, dat de verantwoordelijkheid voor de medemens zijn rechtstreekse uitdrukking behoorde te hebben in het maatschappelijk werk, dat niet volledig als overheidstaak gezien mocht worden.

In de vierde plaats – een meer direkte aanleiding – de verontrusting over de door de oorlog- en bezettingssituatie ontstane en te verwachten ontredde van veel gezinnen. In dit laatste is naar ik meen ook het motief gelegen voor de grote spoed waarmee men na het einde van de bezetting tot oprichting is overgegaan.

De oprichters schiepen een organisatie voor het gehele terrein van het maatschappelijk werk, verantwoord doordat tegelijkertijd secties werden voorbereid binnen welker raam deeltaken van het maatschappelijk werk onder leiding van deskundige sectiebesturen volledig tot hun recht zouden kunnen komen. Een initiatief, dat zowel de tijd vooruit als een vrucht van de tijd was.

Waar toe heeft de ontwikkeling van „Humanitas” in deze tien jaar geleid? Er is een organisatie opgebouwd van ruim 10.000 leden, verdeeld over 70 afdelingen. Het maatschappelijk werk heeft zijn gestalte gekregen in de werkzaamheid van een vijftal secties:

Kinderbescherming, omvattende de voogdij-werkzaamheden (voor 50 pupillen, de meeste in pleeggezinnen ondergebracht, heeft „Humanitas” de verantwoordelijkheid op zich genomen), de gezinsvoogdij en vrij patronaat, Ons kind-huis Ellinchem.

Gezinsverzorging, Bejaardenzorg (huisbezoek, sociëteiten en clubs, bejaardencentra). *Reclassering en algemeen maatschappelijk werk*. Voorts zijn er werkzaamheden, niet in secties ondergebracht, zoals het werk in de ontwikkelingsgebieden.

Organisatorisch is de basis gelegd, met het maatschappelijk werk zelf staan wij nog aan het begin van onze taak. Veel denkwerk zal nodig zijn om het maatschappelijk werk op de

juiste wijze uit te voeren en vooral ook het preventieve werk in zijn velerlei vormen tot zijn recht te laten komen („het is beter te voorkomen dan te genezen” is bepaald niet alleen op de gezondheidszorg van toepassing). Er zullen veel beroepskrachten nodig zijn, deskundige mensen, in staat om te beoordelen wat de oorzaken zijn van de moeilijkheden waar kinderen en mensen mee te worstelen kunnen hebben – moeilijkheden, té groot voor eigen kracht – en op welke wijze en door wie hier het beste geholpen kan worden. Er zullen veel vrijwilligers nodig zijn – zonder de inschakeling van vrijwilligers in zijn maatschappelijk werk zou „Humanitas” zichzelf niet zijn.

Het moge u, lezer, niet verwonderen, dat dit artikelje uitmondt in het verzoek om te helpen bij de verdere uitbouw. Nog niet veel leden van het Humanistisch Verbond zijn lid van Humanitas – wij hopen, dat het er spoedig velen zullen worden. Wilt u meehelpen om door uw lidmaatschap dit prachtige werk te steunen, stuurt u dan een briefkaartje naar het Centraal Bureau, J. W. Brouwersstraat 16, Amsterdam. (Kontributie per jaar f 5,- voor een individueel lid, f 6,- voor een echtpaar. Giro 582000, Humanitas, Amsterdam). Het zal u niet gemakkelijk vallen een nog beter geschenk voor ons jubileumfeest (5 en 6 Nov. a.s.) te vinden!

M. DIJKSTRA

„Humanitas – 10 jaar maatschappelijk werk in opbouw” is de titel van een gelijknamige brochure, samengesteld door Jo Manassen ter gelegenheid van het tien-jarig bestaan van „Humanitas”. Ze is à 25 ct verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, J. W. Brouwersstraat 16, Amsterdam-Z.

Verbondskroniekje

Er is om het Verbond een grote kring van ongodsdienstigen, die op zijn minst sympathie voor het humanisme en het Verbond voelen. Een verzoek om financiële steun vindt daar allicht weerklank. Zo dacht ook de gemeenschap *Wageningen*, die aan een groot aantal van deze niet-leden een uitvoerige brief zond, waarin een indrukwekkend aanbevelingscomité opwekt om mee te doen aan het jubileum-geschenk in geld.

Een lofwaardig streven alleen al doordat het velen voorbereidt op het lidmaatschap.

Zonder publiciteit kan ook het Verbond het niet stellen. Dus liet de gemeenschap *Laren-Blaricum-Eemnes* een eenvoudig en duidelijk affiche vervaardigen, dat ook voor andere gemeenschappen beschikbaar is.

Zo leidt de jubileum-actie tot initiatieven van allerlei aard en dat is op zich zelf al geen geringe verdienste.

De nauwe samenwerking, die in *Groningen* tussen de verschillende humanistische organisaties bestaat, heeft o.m. geleid tot de gezamenlijke uitgave van een maandblad. Men treft daar weer voorbereidingen om ook de komende jaarwisseling de bejaarden, in de eigen kring een oudejaarsverassing te bezorgen.

Het zijn vaak juist de kleine dingen, waaruit de menselijke verbondenheid kan blijken, meent

KRONIEKEUR

AFBRAAK EN OPBOUW

Het is welhaast een afgezaagde frase geworden te zeggen, dat wij leven in een dynamische tijd. Er gebeurt veel in de wereld, óók in de landen die vroeger verzonken schenen in een onaandoenlijke rust. Wij denken hierbij b.v. aan Afrika.

Van het veelzijdig politiek en economisch gebeuren, dat daar onze aandacht opeist, zouden wij in het biezonder tweërlei activiteiten willen belichten, die de veelzeggende benaming „afbraak en opbouw” wel verdienen. Wij richten allereerst het oog op Zuid-Afrika. Hier zien wij een koers uitgestippeld, die tot doel heeft een volledige „apartheid” te bewerkstelligen. Niet langer wil men wit en zwart „gemengd” in treinen en trams, op universiteiten en scholen. De minister-president Strijdom heeft laten merken, dat nieuwe bezems inderdaad goed schoon vegen en het reine wit wel zullen zuiveren van al het zwart. Hier wordt met bekwame spoed de afbraak van de normale betrekkingen tussen mensen met verschillende huidskleur ter hand genomen.

Wij zouden Strijdom c.s. graag eens de geestige en rake opmerking van een auteur willen voorleggen, die zei, dat, om het nationale volkslied op de piano te spelen, men gebruik moet maken van de zwarte en de witte toetsen.

In Kenya, het beruchte Mau-Mau gebied, gebeurt iets anders. Hier hebben de bekende Quakers een opvallende activiteit ontplooid. Reeds enkele eeuwen geleden deed deze vrijreligieuze, ondogmatische groepering van zich spreken. In de zeventiende eeuw werd bijv. door William Penn voor de door hem gestichte staat Pennsylvania (in de tegenwoordige Verenigde

Staten) een grondwet samengesteld, waarin voor iedereen gelijke rechten werden vastgelegd zonder onderscheid van sexe, geloof of ras.

De Quakers slaagden er in de Amerikaanse Indianen over te halen met hen in hun kolonies in vrede te leven. In 1689 wisten zij door hun standvastige optreden Engeland te bewegen tot godsdienstige verdraagzaamheid. Slavenhandelaars en slavenbezitters brachten zij er soms zelfs toe de slaven vrij te laten.

Nu doen zij weer van zich spreken. De internationale Quakerorganisatie heeft in Kenya een aktie op touw gezet, die blanken en niet-blanken tot elkaar wil brengen. Men wil teams, bestaande uit Europeanen en inheemsen, in verschillende delen van Nairobi plaatsen, teneinde zo de maatschappelijke grenzen en rastegenstellingen te overbruggen en een gezond gemeenschapsleven te bevorderen. Deze teams zullen temidden van de inheemse bevolking leven. Een eerste begin werd gemaakt met de ingebruikneming van vier éénkamer-bungalows. Het meubilair werd grotendeels plaatselijk en vrijwillig verstrekt. Een groter Quaker „settlement” is in oprichting.

In een ander deel van Kenya richten Amerikaanse Quakers scholen en ziekenhuizen op, in de hoop op deze wijze zowel het maatschappelijke als het geestelijke klimaat te verbeteren. Is het boud te beweren, dat deze Quaker-aktie, die zeker niet zonder moeilijkheden zal verlopen, toch gunstiger perspectieven opent dan Strijdoms politiek ten bate van „het superieure blanke ras”, een politiek, die vroeg of laat katastrofale gevolgen moet hebben?

P. K.

Kerstening van het openbaar onderwijs?

Iedereen zal het er wel mee eens zijn, dat het strijdig is met het principe van onze (geestelijk gevarieerde) openbare school te pogen de jeugd door middel van deze scholen te kerstenen of te herkerstenen.

Het vertrouwen waarmee de ouders hun kinderen naar de openbare school sturen, is daar duidelijk mee in tegenspraak. De openbare school is nu eenmaal van mening dat de ouders de richting van de opvoeding hebben te bepalen en een goede openbare school leeft in te nauw en direkt kontakt met haar ouders dat zij zou menen dat de school opzettelijk inbreuk zou mogen maken op de eigen geestelijke groei van het kind. Het kind zal, volwassen geworden, zelf bewust kiezen, nadat het tijdens die groei naar eigen levensovertuiging toe in de „open levensgemeenschap”, die de openbare school nu eenmaal is, in aanraking gekomen is met anderen van verschillende rang, stand en levensovertuiging.

Voor het „of . . . of . . . schema” („veredelde aap of beeld van God?” een gesprekstema van hervormde predikanten met middelbare scholieren) is op de openbare school geen plaats. Daartegen waakt artikel 42 „eerbied verschuldigd aan de godsdienstige gevoelens van andersdenkenden”. Juist door de aanraking met docenten en leerlingen van andere en dezelfde overtuiging wordt de mogelijkheid geschapen dat de opvoeding geschiedt in de sfeer van en tot verdraagzaamheid, saamhorigheid en geestelijke vrijheid, geestelijke waarden die naast het, vooral op de scholen voor voortgezet onderwijs, kritisch leren denken sieraden van ons openbaar onderwijs zijn. De docent zal, voorstander van het onderwijs dat hij geeft, zijn pupillen geen bepaalde zienswijze t.o.v. de plaats van de mens in wereld en heelal opdringen. Natuurlijk is hij een compleet mens, ook in zijn opvoeding. Heeft de school geen voorkeur voor een geestelijke of politieke richting, hij heeft voor zichzelf wel gekozen, als hij, in de woorden van De Glopper, „maar beseft dat een andere overtuiging dan de zijne voor die ander even veel waarde heeft als de zijne voor hem.”

In deze situatie is, naast vreugde, onder voorstanders van openbaar onderwijs veront- rusting ontstaan door de houding van de Synode der Nederlands Hervormde Kerk, vooral door de formulering van artikel 4 lid 1 van Hoofdstuk 1 van de Ordinatie No. 5, Kerkorde van 7 december 1950: „De Kerk, in haar zorg voor de zaken van Kerk en school, werkt mede aan de kerstening van het onderwijs.” De grote vraag waarop vele protestanten ons ook niet een duidelijk antwoord kunnen geven, is die naar de betekenis van het woord kerstening, dat wat anders schijnt te zijn dan evangelisatie.

Opvallend is dat sommige leden der Ned. Herv. Kerk zelf wel uitermate verontrust zijn door deze formulering en beducht voor het karakter van het Openbaar Onderwijs (zie ds Van Lunzen: „Het geestesmerk van de openbare school in gevaar”). Andere leden menen dat door deze formulering ook in woorden de neutraliteit die, vooral volgens tegenstanders van de openbare school, haar eigenlijke karakter tekende en tekent, wordt afgezworen. Nu,

met het afwijzen van die neutraliteit kan men het van harte eens zijn, hoewel men daarom, als humanist zeker niet, ook zal gaan spreken van „kerstening” van het onderwijs.

De voorstanders van het openbaar onderwijs doen wijs hun waakzaamheid niet te verliezen, vooral niet zolang geen bevredigende uitleg van dit berucht geworden woordje „kerstening” wordt gegeven, die alle ongerustheid wegneemt.

Ook de formulering „het scheppen van levensvormen die staan onder invloed van het evangelie” (ds J. Reiling) werpt door de woorden „scheppen” en „invloed” vragen op, die deze ongerustheid niet kunnen wegnemen. Hier ligt menen wij zeker een taak voor de vereniging Volksonderwijs één van de trouwste delen van de aanhang der openbare school van voorlichting te dienen.

Onbaatzuchtig en niet-evangeliserend bijbel-onderwijs juichen velen, ook de humanisten, toe. Maar het is te betreuren, dat men zo gauw tevreden is met de loutere uitvoering van christelijk bijbelonderwijs en niet nagaat wat ten aanzien van andere godenleren als de germaanse en griekse het kind aan kennis ontbreekt. Want voor een goed begrip en kunnen genieten van onze rijke cultuur steunend op „Jeruzalem, Athene en Rome” is kennis van bijbelse namen en verhalen (woorden en uitdrukkingen in onze taal, Rembrandt, Vondel) noodzakelijk. De school kan hier dan haar taak ook niet verwaarlozen, heeft bijv. bij de vakken geschiedenis en Nederlandse taal deze kennis aan te brengen.

Maar dit geldt evenzeer, zo niet meer, voor de kennis van de mytologie, namen en verhalen uit de griekse, romeinse (woorden en uitdrukkingen in onze taal, Hooft, zelfs Vondel) en germaanse godenleer. Terecht wees dr J. D. P. Warners in een bespreking van een gedicht van P. C. Hooft er op, dat voor een renaissance-kunstenaar „achter de gestalten van goden en godinnen de nooit verouderende wijsheid der oudheid verborgen lag.”

Voor een goed begrip van de zeventiende eeuwse letterkunde en van een niet onbelangrijk deel der beeldende kunsten is een algemene kennis van de mytologie onvoldoende,” merkt hij verder nog op.

Het is dan ook opmerkelijk dat de humanisten bij de voorbereiding van dergelijk onderwijs, dat vooral voor de middelbare scholen de laatste tijd veel belangstelling ontmoet, vaak in het geheel niet gekend worden. Toch is het wenselijk, dat zij in deze voorbereidingen gekend worden, wil de kans dat ook voor hen de invoering en de praktijk van dit vak bevredigend is, zo groot mogelijk zijn.

DE LAGERE SCHOOL

De vrees dat de openbare school gekerstend wordt, uit zich bij vele ouders in drieërlei opzicht: in de eerste plaats t.a.v. het karakter van de schoolkatechisatie, ook t.a.v. de poging deze godsdienstles door de klasse-onder-

wijzer te doen geven en in de derde plaats t.a.v. de verchristelijking van de viering van bepaalde feesten op school.

Onder de ouders van kinderen die de lagere school bezoeken, bestaat vaak, wanneer zij toestemming geven dat hun kinderen de godsdienstles of de z.g. katechisatie bezoeken, ten onrechte verontrusting over het uitgesproken godsdienstige of christelijke karakter van deze lessen. Deze ouders weten waarschijnlijk niet wat de wet hierover bepaalt en welke de rechten van de Kerk daardoor zijn.

Katechisatie wordt namelijk gegeven op grond van artikel 26 van de Lager-onderwijs-wet, waarvan het eerste lid luidt: „Bij de regeling der schooltijden wordt door het vrij geven van uitdrukkelijk in de regeling genoemde uren gezorgd, dat de schoolgaande kinderen in de schoollokalen of elders godsdienstonderwijs van de godsdienstleraren kunnen genieten. De voor het godsdienstonderwijs bestemde uren vallen binnen de schooltijden en worden voor elke school vastgesteld in overeenstemming met de door de kerkelijke gemeente of plaatselijke kerk voor die school aangewezen godsdienstleraar, of met die werkelijke gemeente of plaatselijke kerk zelf, welke de godsdienstleraar voor dit doel aanwijst.” In lid 4 worden „met kerkelijke gemeenten gelijk gesteld verenigingen, welke zich met het geven van godsdienstonderwijs aan schoolgaande kinderen belasten”.

De kerken hebben volgens dit artikel dus volstrekt het recht (ook volgens andere wetten op de middelbare scholen en gymnasia, maar op deze scholen maken zij er merkwaardigerwijze heel weinig gebruik van) dit godsdienstonderwijs duidelijk konfessioneel te kleuren en uiteraard evangeliserend te doen zijn. Het doel van deze katechisatie wordt dan ook omschreven als „de bemoeiing van God met de mensen te vertellen en wat doorzichtig te maken”, of zoals dit in „Trouw” (25-8-55) nog scherper wordt gezegd: „Een weg open te breken voor de voetstappen van onze Heer.” Ds J. M. Wilmsen van Gieten stond dan ook volkomen in zijn recht, toen hij, in een polemieek met de gemeenschap Assen, schreef over het godsdienstonderwijs op de openbare scholen: „Dat is ongetwijfeld gebeurd, bewust en opzettelijk in een bepaalde godsdienstige richting, nl. die van de christelijke godsdienst.”

Een godsdienstleraar schrijft hierover in een orgaan van de Ned. Herv. Kerk: „Nu denk ik aan het lied . . . en aan het gebed . . . En toch, het is zulk een heerlijk en mooi iets, dit met onze kinderen te kunnen doen en zo de sfeer van het heilige te benaderen en hen binnen te leiden in een ongekende wereld. Juist deze kinderen. Ook deze!” De verbazing van leerlingen van een zevende klas van een openbare school dat de meer orthodox gegeven katechisatie begon met bidden, is dan ook volstrekt misplaatst.

De kerk heeft van haar standpunt gezien dan ook volkomen gelijk als zij poogt haar katechetische arbeid steeds doeltreffender te maken. Vandaar ook dat prof. dr M. J. Langeveld in „Paedagogische Studiën” van 1952 (blz. 197) kon schrijven over het Westhill-werk dat op de zondagsscholen wel wordt toegepast als vorm van een streven „tot het kind te spreken op een wijze, die geheel zijn wezen zal kunnen raken, om de dingen die het in zijn leven, vroegtijdig ingeplant, zou moeten meenemen”, om het (kind) „op die plaats te helpen, de hand te reiken, om samen de weg te vinden tot Christus”.

De kerk acht de katechisatie op school dan ook van groot belang. De godsdienstleraar van wie we hierboven reeds een uitspraak aanhaalden, zegt het zeer nadrukkelijk: „Voor de kerk is deze tak van arbeid haar sterkste en belangrijkste apostolische werkzaamheid. Nergens staat zij zo temidden van de randbewoners als hier. Nergens worden zoveel verbindingsdraden gesponnen.”

KONKLUSIES

1. De openbare school kan geen taak hebben in een kersteningsproces;
2. Wie kerstening in de openbare school op welke wijze dan ook meent te moeten bevorderen, handelt in strijd met de geest van de (geestelijk gevarieerde) openbare school;
3. Ongerustheid is ontstaan onder vele niet-christelijke (en christelijke) voorstanders van de openbare school, omdat de Synode als een van haar doeleinden stelde: „De kerk... werkt mede aan de kerstening van het onderwijs”;
4. Op het ogenblik is de kennis van bijbel en mytologie tot goed verstaan van onze kultuur vaak onvoldoende;
5. Als men deze lacune wil opheffen, zal men alle betrokken groepen moeten raadplegen en mee laten spreken en handelen.

HET LAGER ONDERWIJS

6. Tot op dit ogenblik is er weinig te bespeuren van pogingen de lagere school te kerstenen;
7. Ten onrechte menen ouders, dat het godsdienstonderwijs volgens artikel 26 van de L.O.-wet tot de pogingen de openbare school te kerstenen behoort. Dit onderwijs kan en mag evangeliserend

- van karakter zijn én is geen gevaar mits het wordt gegeven aan kinderen wier ouders daarvan gediend zijn;
8. Bedenklijker wordt de situatie als de godsdienstles niet meer wordt gegeven door de predikant, maar door de onderwijzer, die „als klasse-onderwijzer” vertrouwen bij de ouders geniet;
9. De school behoort de christelijke viering van bepaalde feestdagen aan het gezin over te laten.

HET VOORTGEZET ONDERWIJS

10. Het is gewenst dat het vak hetwelk tegenwoordig veelal wordt aangeduid met de naam bijbelkennis of kultuurgeschiedenis van het christendom althans voorlopig fakultatief is;
11. Merkwaardig is dat de schoolkatechisatie vaak achterwege blijft, ook wanneer bijbelkennis wordt gegeven;
12. De leerlingen in hogere leerjaren stellen biezonder belang in lessen die de geestelijke stromingen van deze tijd onbaatzuchtig behandelen en waarbij principiële uiteenzettingen van verschillende geestelijke richtingen onder verantwoordelijkheid van de eigen docent gegeven worden.

Wie als niet-christen hier niet van gediend is, wie op wat het kind later zelf beslissen moet, niet wil vooruitgrijpen, sture zijn kind niet naar de katechisatie of het godsdienstonderwijs. Zeker niet, als hij er niet volkomen van overtuigd is, dat het gegeven wordt in een geest die hij met zijn verantwoordelijkheid overeen kan brengen. Het wezen van het godsdienstonderwijs of de katechisatie is nu eenmaal terecht onderwijzing in de leer van het betrokken kerkgenootschap.

Het aan het godsdienstonderwijs deelnemende aantal kinderen is na de bevrijding zeer gestegen (1939: 20 pct, 1951: 30 pct; de Ned. Herv. Kerk had in dit jaar 83.479 kinderen onder haar hoede). Hierbij dient men wel te bedenken dat aan vele scholen door te geringe interesse van de kerk of door gebrek aan godsdienstonderwijzers dit niet door de overheid betaalde godsdienstonderwijs niet wordt gegeven. Aan de scholen waar het gegeven wordt, is de kerk zeer tevreden: „Nergens is sprake van enig wantrouwen van de ouders jegens de kerk. Volk en kerk hebben elkaar gevonden,” schrijft een godsdienstleraar.

Het is overigens opvallend dat de kerk schijnt te proberen deze werkzaamheden te verschuiven van de kerkorganen en -dienaren naar andere personen, als de klasse-onderwijzers. Ook een organisatie als de V.C.O.O. (Vereniging van Christen-Overheidscholen), die bijv. de bijbelles in verband wil brengen met andere vakken als zang, geschiedenis (bij de vaderlandse geschiedenis „van zending naar ons toe vertellen”, „maar ook van de zending van ons uit in Indonesië, Nieuw-Guinea en Suriname”) of lezen, verdient hierbij meer aandacht dan tot dusver. Deze vereniging gaat er van uit, dat het wantrouwen t.o.v. de kerk nog groot is, maar dat haar leden juist als klasse-onderwijzers vertrouwen bij de ouders genieten en dat de ouders er dus eerder toe zullen overgaan bij hen hun kinderen naar de bijbelles te zenden.

Sinds de tweede wereldoorlog neemt de school in veel intenser wijze viering van feesten ter hand, die daarvoor vooral in het huisgezin plaats vonden. Met name stelt de viering van het Kerstfeest vele humanistische ouders voor ernstige problemen daar het lijkt dat in lied, verhaal, sfeer en sentiment een verkondigende strekking op sommige scholen gelegd wordt, die de kinderen met vragen tot de ouders doet komen, welke volgens hen nog niet des kinds zijn en ongewenste tegenstellingen in het kinderhart oproepen. Dergelijke kerstfeestvieringen zou de school moeten vermijden. Deze vieringen behoren in het gezin thuis.

VOORTGEZET ONDERWIJS

W e merkten reeds op dat het merkwaardig is, dat de kerkgenootschappen weinig of geen gebruik maken van de mogelijkheid om katechisatie of godsdienstonderwijs op de scholen voor voortgezet onderwijs te geven, hoewel ook de middelbaar-onderwijswet hun de mogelijkheid daartoe verleent. Misschien is dit begrijpelijk waar bijbelkennis als fakultatief vak is ingevoerd, daar orthodoxe en andere christenen bij hun waardering voor de invoering van dit vak sterk op de voorgrond stellen de konfrontatie van de jeugd met het evangelie.

Dit vak bijbelkennis (meestal in de lagere klassen, soms gegeven met cijfers en proefwerken!) of kultuurgeschiedenis van het Christendom (meestal in de hogere klassen) is soms – zoals in Middelburg – verplicht gesteld, maar meestal toch fakultatief. Dit fakultatieve karakter behoort zo te zijn, dat zonder „harten en nieren-proeverij” door de direktie of gemeentebesturen vrijstelling gegeven wordt aan diegenen die er bezwaar tegen uiten. Aandrag is ongeoorloofd. Vele moeilijkheden kunnen worden voorkomen als de voorbereiding op een verantwoorde brede wijze geschiedt.

Veel hangt van de personen af die deze lessen geven. In het algemeen gesproken lijkt het beter geen predikanten met dit vak te belasten, daar deze door hun katechisaties wel biezondere moeilijkheden moeten hebben het nieuwe vak op de juiste wijze te geven. Ook de akte godsdienstonderwijs waarvoor opgeleid wordt door een hervormde en een gereformeerde opleiding, is gericht op de katechisatie en geeft geen voldoende waarborg voor juist onderwijs. Bovendien behoeft de lesgever niet lid van een kerkgenootschap te zijn, hetgeen bovengenoemde opleidingen als eis van toelating stellen.

Bij een goede voorbereiding zou een en ander misschien nog wel op bevredigende wijze tot een oplossing te brengen zijn, als de invoering van dit onderwijs op het ogenblik niet zeer eenzijdig geschiedde. Daar is in de eerste plaats de kennis van de griekse (en andere) mytologie die voor het verstaan van onze kultuur op het ogenblik onvoldoende moet worden geacht (zie hierboven, vgl dr J. P. D. Warners – Kroniek voor Kunst en Kultuur 1953, blz. 97-99). Tevens is voor het verstaan van onze kultuur, die steeds meer kontakt ook met andere delen van de wereld krijgt, het begrip van andere dan

christelijke godsdiensten volstrekt onvoldoende.

Dit alles voert wel tot de gedachte, dat we er met de invoering van een vak bijbelkennis of kultuurgeschiedenis van het Christendom niet zijn, daar dit te beperkt van omvang is. We zullen een vak moeten krijgen op deze scholen dat ook de mytologie en de niet-christelijke godsdiensten voldoende duidelijk kan belichten. Dan krijgt ook dit onderwijs een geheel ander perspectief, meer diepte en is het voor velen veel aantrekkelijker geworden, daar we in deze tijd van groei naar grotere eenheid in de wereld ons niet alleen tot ons deel van de aarde kunnen beperken.

Een vak „Geestelijke stromingen” zou dan meteen gelegenheid geven om een werkelijke en verantwoorde, want niet eenzijdige, konfrontatie van de jeugd met de geestelijke stromingen van onze tijd tot stand te brengen. Laat, onder verantwoordelijkheid van de betrokken docent, voorstander van openbaar onderwijs, een katholiek, een protestant en een humanist in een aantal lessen een principiële uiteenzetting geven, met gelegenheid tot het stellen van vragen. Dit stellen, zoals mijn eigen ervaring bewijst (een pater S.J., een gereformeerd, een hervormd predikant en een humanist gaven in Groningen in een vijfde klas van de HBS A, onder mijn verantwoordelijkheid, elk één dergelijke les) onze leerlingen biezonder op prijs.

G. STELLINGA

Het leven is heilig

Dr A. Vloemans: „Het Leven is heilig” (Leopold's Uitg. Mij, Den Haag. Prijs f 10.90).

Dit is een herdruk van de uitgave 1929. Wie wil weten hoe toentertijd in vrijzinnig-religieuze ondogmatische lezing werd geschreven over de nieuwe mens en „de nieuwe religie” kan het raadplegen. Met de woordenroes van die jaren, de verheerlijking van „het leven” is het volkomen historisch. De funktie van de wijsbegeerte wordt er overschat, als de schrijver de religie een produkt van de wijsbegeerte noemt.

„LA STRADA” een ontroerende film

De Italiaanse filmschool heeft ons een kunstwerk geschenkt van ongekende schoonheid, een werk dat al vele pennen in binnen- en buitenland in beweging heeft gebracht en waarover voorlopig het laatste woord wel niet gezegd zal zijn. Het noopt tot een herbezinning op het fundamentele eigene van de filmkunst en kan tevens gezien worden als een krachtig pleidooi voor terugkeer tot de eenvoudige en wezenlijke kern van een kunst die hoe langer hoe meer dreigt onder te gaan in technisch hokus-pokus. De Italianen hebben in deze film het bewijs geleverd, dat het altijd nog gaat om de kunstenaar en zijn scheppingsdaad en dat de techniek pas op de tweede, volstrekt ondergeschikte plaats thuis behoort.

Dat de kineast Federico Fellini (van „regisseur” mag men naar mijn mening in dit geval niet spreken) bij het scheppen van zijn werkstuk zich de lessen der filmhistorie heeft ten nutte gemaakt, spreekt vanzelf. Vooral van Chaplin (ik denk aan „Citylights” en „Modern times”) heeft hij geleerd, maar ook van zijn landgenoot De Sica („Miracolo a Milano”) en van de Fransman René Clair. Maar dit alles heeft hij verwerkt en harmonisch ingevoegd in de unieke schepping, waarvoor ik thans de aandacht vraag, ieder opwekkend elke gelegenheid aan te grijpen om de film te gaan zien.

Eigenlijk „gebeurt” er maar heel weinig in het verhaal van Giuseppe Sala, dat aan de film ten grondslag ligt. Een arme weduwe met veel kinderen „verkoopt” haar dochter Gelsomina — gespeeld door Giulietta Masina —, een wat zonderling kind met zeer beperkte verstandelijke vermogens, maar met een des te sterker gevoelsleven. De „koper” is de kermisgast Zampanó — Anthony Quinn — die met een primitief motorvehikel de dorpen afrijdt om er zijn nummertje krachtpatserij te plaatsen en zich van de opbrengst te bedrinken. Hij heeft het meisje nodig, om hem daarbij te assisteren, zijn veldbed te delen en zijn maal te bereiden. Het is een brute domkop met machtinge pens en biceps.

De derde figuur is een circusartiest, bijgenaamd „de gek” — Richard Baschart —, een muzikale clown, die zielsverwantschap vertoont met het meisje en haar meer aandacht schenkt dan haar baas, die hem toch al niet lijden mag, lief is. Dit konflikt loopt uit op doodslag en deze onbedoelde moord schept een ondraaglijke spanning tussen Gelsomina die dit niet kan verwerken en Zampanó die er niet aan herinnerd wil worden. Deze laatste die niets begrijpt van de liefde welke Gelsomina, ondanks alles, voor hem is gaan koesteren verlaat haar. Als hij later verneemt, dat zij omgekomen is beseft hij plotseling, welk een verlies hij heeft geleden en met het dronkemansverdriet, waarin hij zijn nood uitschreeuwt eindigt de film.

En melodrama dus, waarvan er dertien in het dozijn gaan. Maar door de meesterhand van de filmdichter wordt dit omgetoverd in pure poëzie, die de werkelijkheid overschrijdt en de diepste achtergronden van de menselijke konditie verkent. Het gehele gamma van het gevoelsleven en van de tussenmenselijke betrekkingen wordt verklankt en wel zonder één enkele dissonant van sentimentaliteit. De film roept bij ons de vergelijking op met de beste pantomime, zoals een Marcel Marceau die op de planken weet te brengen.

En juist dit teruggrijpen naar de kunst van de mimen is zo verhelderend voor het essentiële van de kinematografie die aan deze oudste aller kunsten wellicht toch het nauwst verwant is. En de kineast heeft zijn „maskers” goed gekozen. Vooral Giulietta Masina heeft de intenties van de kineast volkomen begrepen en tot uitdrukking gebracht. Haar diepdoorleefde mimiek — men lette op de tedere taal van haar handen! — is van een voornaamheid die doet denken aan de Japanse toneelspeelkunst die in wezen ook pantomime is en die ons in de film „Rashomon” nog weer eens in al zijn glorie getoond is.

Ongelofelijk knap is ook de geluidsband samengesteld. Het geluid vormt nog altijd een der moeilijkste problemen van de film. Hoe komen

Giulietta Masina („Gelsomina”) en Anthony Quinn („Zampanó”) in „La strada”

we niet steeds weer onder de bekoring van de „stomme” film van vroeger! Toch kan het geluid een wezenlijk element in de film zijn, mits het tot zijn juiste proporties wordt teruggebracht. En dat geldt dan evenzeer van het gesproken woord als van de muziek. Beide zijn in deze film dienend ondergeschikt aan beweging en gebaar, een gesprek in de gewone zin des woords komt eigenlijk haast nergens in deze film voor, het ongearticuleerde stemgeluid des te meer. En de muziek dient in hoofdzaak om

de stilte te aksentueren, terwijl de meeste films nog altijd overstemd worden door een overmaat van orkestmuziek die met het filmgebeuren nauwelijks iets te maken heeft.

De film „La strada” betekent naar mijn oordeel een mijlpaal in de nog maar korte filmhistorie en wij hebben diep respect voor het artistieke kunnen van deze Italiaanse meester die zich de drieduizendjarige dramatische traditie van de volkeren om de oude wereldzee waardig heeft getoond.

E. LOPES CARDOZO

Aesculaap in opstandig China

Albert Gervais, Frans medicus en schrijver, is in ons land sinds lang geen onbekende. In de twintiger jaren van deze eeuw was hij als hoogleraar aan de Chinese school voor geneeskunde en als geneesheer aan het R.K. missie-hospitaal werkzaam.

Van de boeken, door hem over dit verblijf in China gepubliceerd, zijn in ons land „Une fille de Han” (Chinese Idylle) en vooral „Aesculaap in China” bekend geworden. In de voorrede van dit laatste boek in 1933 verschenen, schreef hij: „Dit boek is geen roman en ook geen fantasie, het is een eenvoudige weergave van een aantal aantekeningen gedurende mijn langdurig verblijf in West China neergeschreven, het is het verhaal van de komische en tragische gebeurtenissen die ik daar als arts en hoogleraar meemaakte.”

Op deze wijze moeten we ook het boek zien dat nu over „de arts in opstandig China” handelt. Het China van ’t begin der veertiger jaren, van de inval der Japanners in het eigenlijke China, van hun aanval op Pearl Harbour, hun verovering van Singapore en hun schijnbare verovering van grote delen van China. („Aesculaap in opstandig China”, uitg. L. J. C. Boucher, Den Haag).

Schijnbaar, want Gervais vertelt op zijn gewone smakelijke wijze over de gebeurtenissen en de stormachtige veranderingen in de Chinese mentaliteit die hij meemaakte in Tsjang-tsen foe, een stad in ’t binnenland met een achthonderduizend inwoners. De enorme corruptie van oude Chinese notabelen, gouverneurs, generaals enz. wordt onbarmhartig, tragisch en

komisch gedemonstreerd maar ook het wakker worden van de nieuwe geest onder alle lagen van de bevolking, gepersonifieerd in een jong Chinees meisje, een studente, Tsjang Tsjoe-Hwa waarmee Gervais in aanraking komt doordat haar ernstige zieke moeder hem als arts laat roepen. Door haar wordt hij min of meer rechtstreeks in de grote worsteling tegen de bezetters betrokken, de strijd waarin zij tenslotte ten onder gaat, maar die ook door de Japanners verloren wordt.

Gervais besluit zijn boek met de woorden: „De ziel van Tsjoe-Hwa is de ziel van het nieuwe Azië die ik met al haar grootheid en haar moed vlakbij mij heb voelen leven en trillen, het is de ziel van een heel volk, verrijkt door een zeer oude en zeer wijze beschaving van vijftig eeuwen.”

P. SCHUT

Het H.V. heeft ruim 10.000 leden. Als deze de komende wintermaanden gemiddeld f 10.— per lid inzamelen, komt het H.V. uit zijn nijpende financiële misère.

Uw collega heeft eens toegegeven, „wel iets te voelen voor het Humanistisch Verbond”. Eén avond praten zal hem er vrijwel zeker van overtuigen, dat hij lid moet worden.

IK denk er ZO over

DOODSTRAF EN HUMANISME

Aan het verlangen van de heer J. Jansen naar reacties op zijn onder bovenstaande titel in no. 18 van deze jaargang verschenen artikel wil ik gaarne voldoen. Alvorens echter mijn mening te doen kennen, zou ik mij enkele algemene opmerkingen over dit onderwerp willen veroorloven.

1. Wanneer wij willen nagaan, of de doodstraf in een beschaafde rechtsgemeenschap gerechtvaardigd is, dan bedoelen wij de vraag te beantwoorden, of de overheid op bepaalde misdadige handelingen jegens de gemeenschap als *sanktie* mag stellen, dat de schuldige het leven kan worden benomen *krachtens een rechterlijk vonnis ter vergelding van die handelingen*.

Hierbuiten ligt dus de vraag, of de overheid in bepaalde gevallen tegen een mens, die de gemeenschap schaadt of in gevaar brengt, de maatregel van het terdoodbrengen mag nemen. Men denke aan het geval van de officier, die in oorlogsomstandigheden een soldaat, wiens gedrag de veiligheid van de troep bedreigt, ter plaatse doodschiet. Deze maatregel strekt niet ter vergelding (al moge het vergeldingsmotief in het geweten van de voltrekker misschien toch een rol spelen), behoeft geen schuld te veronderstellen en berust niet op een rechterlijk vonnis. Het is een „praktische” maatregel, die alleen door de doelmatigheid wordt gerechtvaardigd.

Ik wijs hierop, omdat de voorstanders van de doodstraf vaak argumenten ter tafel brengen, waarmede alleen het terdoodbrengen van een medemens *als praktische maatregel* kan worden verdedigd: het elimineren van een schadelijk element uit de gemeenschap, de geringe „kosten” van de terechtstelling in verhouding tot het levenslange onderhoud ten laste van 's rijks kas en ten slotte de befaamde preventieve werking. Wat dit laatste aspekt betreft, men ziet vaak over het hoofd, dat er een fundamenteel onderscheid is tussen de preventieve werking van de *strafwet* (dus ook van de wettelijke bedreiging met de doodstraf) en de preventieve werking van het „voorbeeld stellen”, dus van het *voltrekken* van de doodstraf. De preventieve werking van de wetbepaling is een nuttige bijkomstigheid van het vergeldingssysteem, doch de preventieve werking van de executie is een rechtvaardigingsgrond van de praktische maatregel.

Mijns inziens is deze maatregel wel toelaatbaar, doch alleen in uiterst gevaarvolle omstandigheden (b.v. oorlog, opstand, watersnood, schipbreuk, e.d.), wanneer bovendien de overtuiging bestaat, dat de opoffering van dit ene — wellicht schuldloze — leven voorwaarde is voor het behoud van meer dan één ander leven. Uiteraard zal de voltrekker of de chef, die het bevel daartoe gaf, zich te zijner tijd voor de rechter hebben te verantwoorden.

Wanneer wij dus spreken over de *doodstraf*, dienen wij de eventuele doelmatigheid van de maatregel der terdoodbrenging — die nu een-

maal de konsekwentie is van het doodvonnis — uitdrukkelijk buiten beschouwing te laten.

2. De doodstraf wijkt op een eigenaardige wijze af van alle andere denkbare straffen. Terwijl bij de voltrekking van elke andere straf het de schuldige ter vergelding toegedachte leed zijn werking gaat doen gevoelen, maakt de voltrekking van de doodstraf juist een einde aan de werking van het leed. Als men hierover nadenkt, komt men tot de konklusie, dat de straf als vergelding *niet* bestaat in het *terdoodbrengen*, doch in het *bewustmaken* van het op een bepaald tijdstip vastgestelde *levenseinde*; de straf begint dus bij het van kracht worden van het vonnis en eindigt bij de voltrekking. Niet de dood is dus de straf, maar de *doodsangst*.

De executie van het doodvonnis kan derhalve niet gerechtvaardigd worden als vergelding van een misdadig gedrag, doch is niet anders dan de noodzakelijke konsekwentie en tevens de onvermijdelijke voorwaarde van het *bezorgen van doodsangst*. Immers, als men volstond met het uitspreken van doodvonnissen zonder de dood daarop te doen volgen, zou men vermoedelijk het doel — de doodsangst — niet bereiken. De ironie van het verschijnsel doodstraf is nog, dat de voltrekking van het vonnis zich voordoet als een daad van menselijke mildheid, doordat men aan een onmenselijke straf een einde maakt; dit geeft te denken!

Na deze inleidende opmerkingen zou ik de volgende vragen willen beantwoorden:

a) Kan het moreel gerechtvaardigd zijn, een mens wegens misdadige handelingen jegens de gemeenschap krachtens rechterlijk vonnis de doodsangst te bezorgen?

b) Indien deze vraag bevestigend wordt beantwoord; kan het terdoodbrengen van een medemens worden verdedigd als de noodzakelijke voorwaarde voor het veroorzaken van doodsangst?

Op de eerste vraag wil ik antwoorden, dat ik het veroorzaken van doodsangst een buitengemeen zware straf acht, die alleen door zeer ernstige misdrijven — als moord — gewettigd kan worden, mits de omstandigheden en de houding van de schuldige daartoe aanleiding geven. Ik zou op een schuldige, die met zijn volle verstand en om zelfzuchtige redenen in koelen bloede een moord heeft voorbereid en deze met node-loze wreedheid heeft ten uitvoer gebracht en die geen enkel berouw toont, zeker de straf van een stevige doodsangst willen toepassen. Vooral ook hierom, omdat het mij voor zijn heropvoeding buitengewoon nuttig lijkt, dat deze misdadiger *door zijn doodsangst* zijn eigen geweldadige dood beleeft en dus kan leren beseffen, wat hij zijn slachtoffer heeft aangedaan. Het spreekt echter vanzelf, dat een dergelijke straf alleen in hoogst zeldzame gevallen toepasselijk zou kunnen zijn.

De motivering van mijn bevestigend antwoord op de eerste vraag houdt uiteraard in een ontkennen van de tweede vraag. Want het heeft geen zin, een misdadiger het besef van zijn misdadigheid bij te brengen met het oog op zijn heropvoeding, wanneer men die heropvoeding niet voltooit, maar de delinquent ter dood brengt. Hiertegen zou aan te voeren zijn, dat het toch van waarde kan zijn, dat een misdadiger voor zijn dood nog tot berouw komt; hiertegen wil ik geen verweer voeren. Mijn principiële bezwaar tegen de doodstraf is echter, dat ik haar onlogisch en zinloos acht. De *dood* is immers niet de werkelijke sanktie op de

overtreding van het verbod, de dood is niet de werkelijke vergelding van het gepleegde misdrijf, de dood is niet het leed, dat de schuldige wordt toegebracht als straf voor zijn misdraging. De werkelijke sanktie, de werkelijke vergelding, de werkelijke straf is juist de *doodsangst*, die alleen effectief kan worden toegebracht door de zekerheid van de terechtstelling. Hierin schuilt nu het zinloze: de dood niet als „verdiende loon”, maar de dood als middel tot een andere straf! Men brengt de misdadiger niet ter dood omdat hij de dood verdient, maar *omdat men geen ander effectief middel weet te bedenken om hem zijn verdiende doodsangst te bezorgen!*

Het terdoodbrengen van een medemens is een hoogst ernstige zaak, die terecht aan zeer vele bedenkingen onderhevig is en dus — indien al in beginsel te verdedigen — door buitengewoon gewichtige redenen gewettigd moet zijn; dit zullen ook de meest fervente voorstanders erkennen. Doch dan kan de gerechtelijke dood toch nimmer gewettigd zijn *als middel* om iemand een paar dagen doodsangst te bezorgen! Hoe onzinnig dit is, moge blijken uit een — uiteraard even onzinnig — voorbeeld. Wanneer men een schuldige bij wijze van straf zou ontzetten van het recht om bepaalde handelingen te verrichten (alkohol te gebruiken of juridisch advies te geven) en men zou geen enkel effectief middel weten om dit verbod te handhaven of de overtreding van het verbod te controleren, dan zou men kunnen overwegen, hem maar terstond ter dood te brengen, omdat dit inderdaad een afdoend middel is om overtreding te voorkomen. Ik geloof niet, dat de voorstanders van de doodstraf in dit geval dat middel zouden willen hanteren. Zij zullen het wel *onzin* vinden. Doch naar mijn gevoelen is die onzin dezelfde onzin als die van het afdoende middel tot het bezorgen van doodsangst.

Het is de taak van de humanist, over de dingen na te denken en deze te waarderen. Kan hij door na te denken tot het besef komen, dat de doodstraf op een denkfout berust en onlogisch is, dan kan van het humanisme de kracht uitgaan, die een einde maakt aan het ernstige feit, dat in vele beschaafde gemeenschappen mensen ter dood gebracht kunnen worden omdat de meeste wetgevers een oud misverstand hebben overgenomen, zonder na te rekenen of de uitkomst wel juist was.

De etische kwesties — of men over het leven van een ander mag beschikken, of het doden van een mens door het gezag van de rechter mag worden gedekt, of mogelijkheid van rechterlijke dwalingen en de onherstelbaarheid van de terdoodbrenging zich tegen de doodstraf verzetten e.d. — waarover men het vermoedelijk nooit eens zal worden, kunnen dus buiten beschouwing blijven. Het is voldoende om het wezen van de doodstraf helder te doorzien om de redeloosheid ervan aan te tonen, zodat iedere huidige voorstander, die bereid is zijn verstand te gebruiken, zijn opvatting dienaangaande zal moeten herzien.

F. DOELEMAN

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr H. Bongers. Redactiesecretaris: J. van Straten, Goethelaan 73, Utrecht. Telefoon: 21563. Administratie en advertenties: Bleyenburgerstraat 1, Utrecht. Tel.: 10163. Postgiro 304.960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht. Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 1,— p. regel. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3,— p. jaar, voor niet-leden f 5,—. Buitenland f 6,—. Losse nummers: f 0.20.

De zelfstandige mens

Dr Erich Fromm: „De zelfstandige mens” (Bijleveld, Utrecht. Prijs f 8.40).

Een belangrijk boek, dat handelt over de humanistische etiek. Het stimuleert de bezinning daarop algemeen. Verscheidene onderdelen der vijf hoofdstukken zijn bijzonder geschikt om tot onderwerp te nemen voor een gesprek tijdens een huiskamerbijeenkomst. Het boek lijdt enigszins aan een overdaad van woorden, die naar soberheid doet verlangen.

Alarm voor het avondland

Sinds de dertiger jaren hebben de werken van de Oostenrijkse journalist *Anton Zischka* sterk de aandacht getrokken. In een taal die voor iedere geïnteresseerde lezer begrijpelijk is, heeft hij gedurfd maar steeds sprekende beelden geschetst van de actuele politieke verhoudingen in de wereld, en vooral van de daarachter gelegen sociaal-economische problemen. Het grote succes van Zischka was, geloof ik, vooral daarin gelegen dat hij steeds er in geslaagd is vooral de menselijke kant van al deze vraagstukken naar voren te brengen. Het beeld dat hij ons beschrijft is steeds dat van de concrete mens die worstelt met concrete problemen.

Er is een on-humanistische tendens te bespeuren om politiek en sociale economie voor te stellen als zeer ingewikkelde zaken, alleen bestemd voor deskundigen, en zo hoog verheven boven het gebrekkige bevattingsvermogen van de grote massa, dat voor deze laatste alleen pasklaar gevormde opvattingen, in zwart-wit schablonen gegoten, goed genoeg zijn. Deze tendens maakt democratie tot een aanfluiting en een schijnvertoning. Het is nodig dat enerzijds politieke en sociaal-economische problemen ook worden belicht van een zuiver menselijke, voor iedereen toegankelijke kant, en anderzijds dat iedereen zich veel meer dan tot nog toe het geval is bezighoudt met de bestudering van deze problemen en zich een duidelijk beeld ervan tracht te vormen.

HUMANISTISCHE WEEKKALENDER 1956

Schild: reproductie van de beroemde ets van Rembrandt *De Bedelaars*

Teksten: deze werden weer gekozen door H. G. Cannegieter en G. Stuiveling

Prijs: f 2,25

Te bestellen bij de gemeenschappen of bij het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Bleyenburgstraat 1, Utrecht
Postgirorekening 30 49 60

Daarom is er grote behoefte aan boeken zoals „Alarm voor het Avondland”, (Uitgave: *Nederlands Boekhuis*, prijs f 7,90) dat een boeiend relaas is van een recente wereldreis die Zischka van Amsterdam uit gemaakt heeft naar Canada, de Verenigde Staten, Mexico, Japan, Korea, China, de Filipijnen, Thailand, Birma, India, Pakistan, Finland en de Sovjet-Unie. Vele van de hierin beschreven verhoudingen en feiten zullen voor de lezer nieuw zijn. Natuurlijk is het niet de bedoeling om alleen die feiten, op gezag van Zischka, aan te nemen. Aan het slot van het boek merkt de schrijver op dat „het voornaamste doel alleen was, meningen en realiteiten te vergelijken en materiaal te verschaffen aan hen, die op grond van feiten willen oordelen en zich een eigen mening vormen...” Voor die eigen mening is dit boek alleen niet voldoende. Maar het zal ongetwijfeld er in slagen om in bredere kringen die eigen meningsvorming over wereld-omvattende problemen te stimuleren.

K. S. L.

Besch. dame, 55 j., **biedt zorgzaam tehuis aan**, wil ook assoc. m. oprecht heer of dame.
Brieven onder no. Nov. 1 Bur. van dit blad

ZAANDAM

Jongeman - 26 jaar - zoekt een KAMER met stookgel. en pension (weekend afwezig).
Brieven onder no. Nov. 2 Bur. van dit blad

KERSTKAMP IN „DE ARK”

Bijzonderheden over het Kerstkamp worden binnenkort gepubliceerd, maar het volgende kan reeds worden meegedeeld:

Van Zaterdagmiddag 24 December tot Maandagavond 26 December wordt in de Ark het Kerstfeest gevierd. Belangstellenden - uitsluitend van 16 jaar of ouder - kunnen zich aanmelden bij De Ark, Belvédèrelaan 14, Nunspeet.

NA ontvangst van de bevestiging dient de deelnemersprijs - f 14.— - per giro overgemaakt te worden. Men kan echter reeds v.a. 22 December en desgewenst tot Oudejaarsdag in de Ark terecht. Pensionprijs f 6.— per dag. Tijdens het Kerstkamp zelf zijn geen 1- of 2 persoons kamers beschikbaar. Inschrijving is vanaf heden mogelijk. (Vorig jaar was het Kerstkamp reeds op 1 December volgeboekt...)

Opgeven bij „De Ark”, Belvédèrelaan 14, Nunspeet. Postgiro 30 49 60 t. n. v.
Humanistisch Verbond, Utrecht

Belasting-consultatiebureau

„Fiscaal instituut”

o.l.v. B. en T. M. Hamstra

Kantoren:

Groningen, Taco Mesdagstraat 42
Telefoon 26194

Zwolle, Wilhelminastraat 12
Telefoon 6278

N.V. Levensverzekering-Maatschappij

AURORA (opgericht 1887)

Amsterdam - Herengracht 62 - Telefoon 47006-42878

Kapitaal-, Lijfrente-, Volksverzekeringen

en ... het veel gevraagde

Aurora Spaarcertificaat

(3% rente en een gegarandeerd spaarkapitaal ook na overlijden)

Vraagt vrijblijvend nadere inlichtingen

CREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding geeft recht op

toepassing van lage crematie-tarieven. Gezinscontributie minimaal f 3.— p.j.

De Vereniging bemiddelt voor gezinsverzekering op speciale voorwaarden.

Alle gewenste inlichtingen:

Hoofdkantoor Riouwstr. 186, Tel. 554797, 's-Gravenhage